

Lavrenteæraen NORSK RÅDMANNSFORUMS KONFERANSE 15.01. 2020

▪ Jan L. Andreassen, Sjeføkonom i Eika Gruppen, januar 2020

▪ *Hvordan håndtere Norges overgangsalder?*

En sårbar verdensøkonomi

Global economic growth is slowing

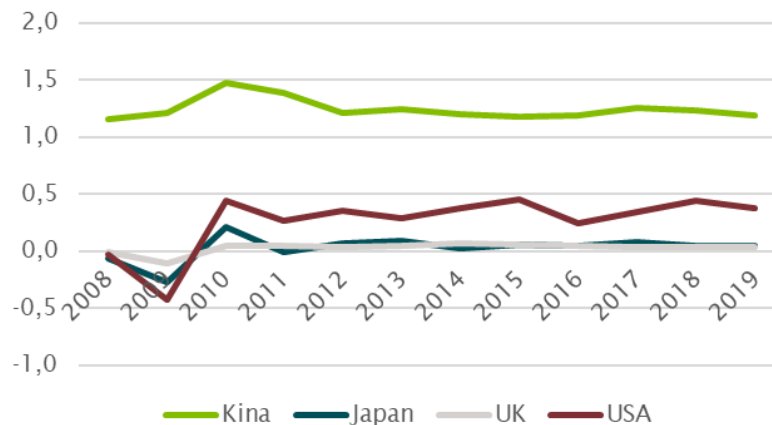
Latest World Economic Outlook growth projections.

(percent change)

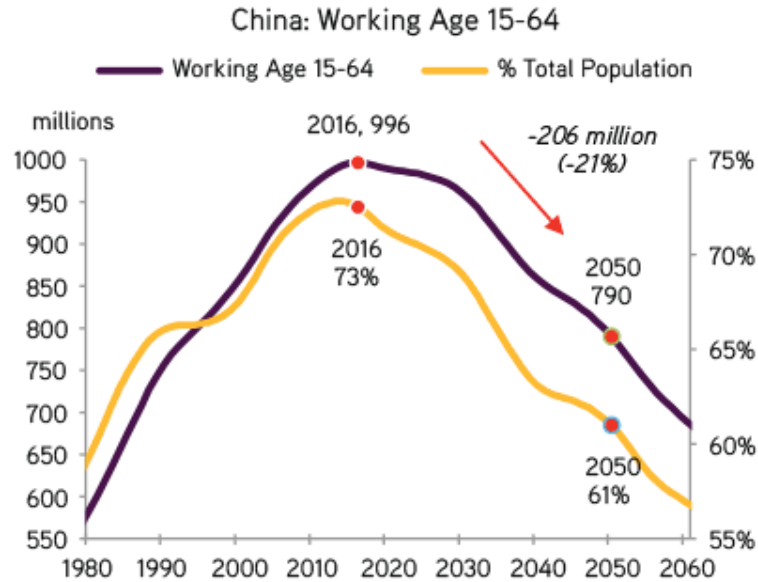
	2018	Projections	
		2019	2020
World Output	3.6	3.0	3.4
Advanced Economies	2.3	1.7	1.7
United States	2.9	2.4	2.1
Euro Area	1.9	1.2	1.4
Germany	1.5	0.5	1.2
France	1.7	1.2	1.3
Italy	0.9	0.0	0.5
Spain	2.6	2.2	1.8
Japan	0.8	0.9	0.5
United Kingdom	1.4	1.2	1.4
Canada	1.9	1.5	1.8
Other Advanced Economies	2.6	1.6	2.0
Emerging Market and Developing Economies	4.5	3.9	4.6
Emerging and Developing Asia	6.4	5.9	6.0
China	6.6	6.1	5.8
India	6.8	6.1	7.0
ASEAN-5	5.2	4.8	4.9
Emerging and Developing Europe	3.1	1.8	2.5
Russia	2.3	1.1	1.9
Latin America and the Caribbean	1.0	0.2	1.8
Brazil	1.1	0.9	2.0
Mexico	2.0	0.4	1.3
Middle East and Central Asia	1.9	0.9	2.9
Saudi Arabia	2.4	0.2	2.2
Sub-Saharan Africa	3.2	3.2	3.6
Nigeria	1.9	2.3	2.5
South Africa	0.8	0.7	1.1
Low-Income Developing Countries	5.0	5.0	5.1

Source: IMF, World Economic Outlook, October 2019.

Vekstbidrag i BNP termer til verdensøkonomien

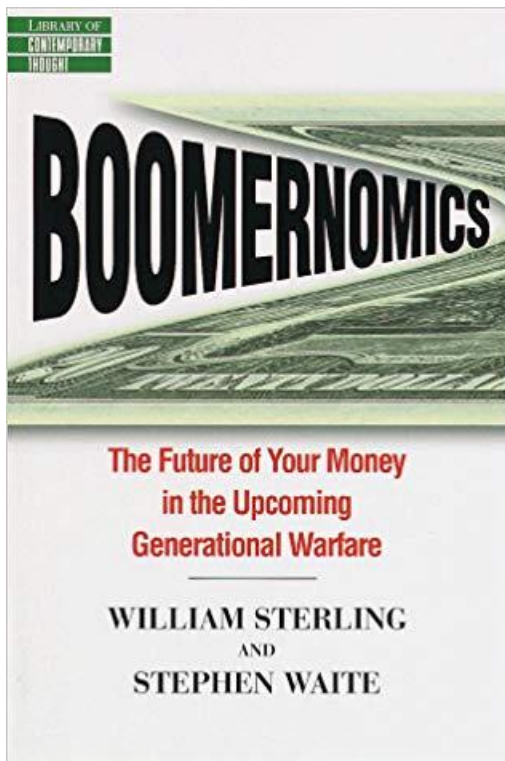
Hva med Kina?

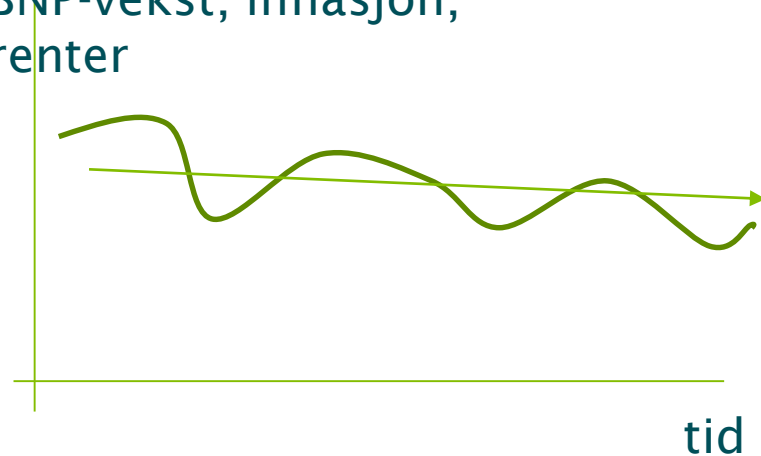
Source: United Nations World Population Prospects.

- Tiltak for økt vekst:
 - *Rentekutt*
 - *Skatteletter*
 - *Reduserte kapitalkrav*
 - *Direkte kjøp i aksjemarkedene*
 - *Avslutning av forsøk på å dempe aktiviteten i skygge-bankene*

Endringer vi ikke kan gjøre noe med

BNP-vekst, inflasjon,
renter

Tyskland – enda lavere vekst

.....et samfunn avhengig av innvandring, gitt 1,4 barn pr kvinne

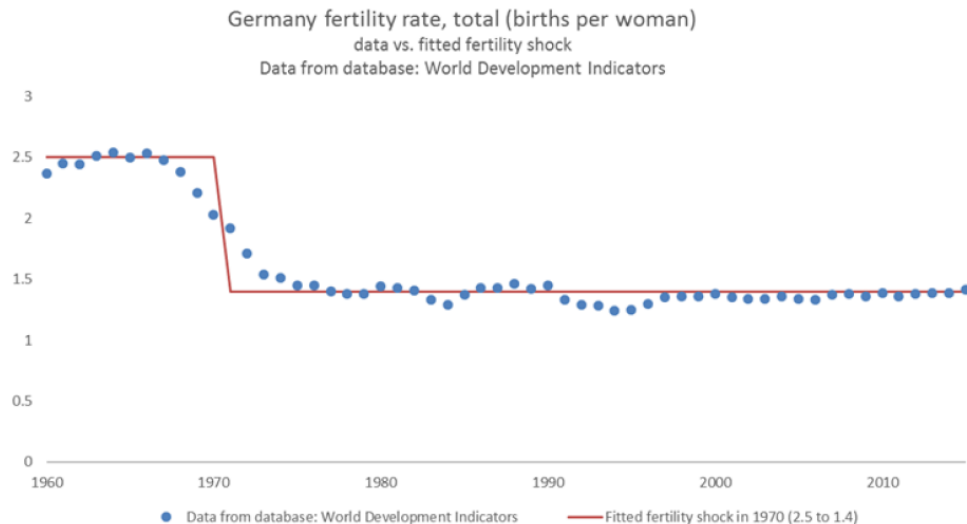

Figure 2: Germany's TFR following the fertility shock

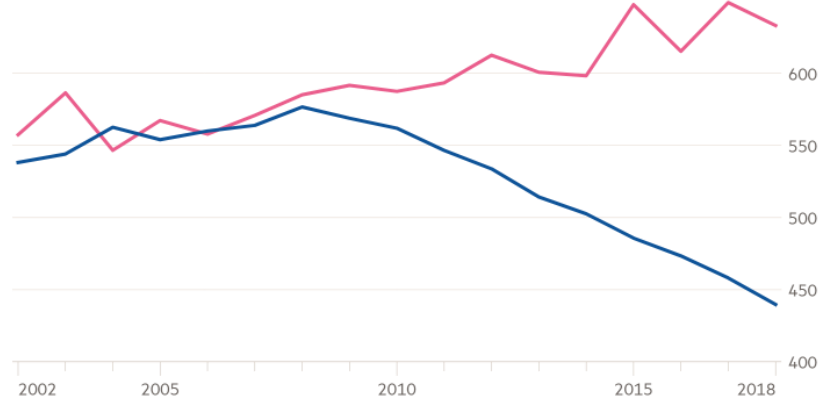
Nye utviklingstrekk for Italia?

Ny historisk bunn i antall fødsler:

Italy's number of births fall to record low

'000

— Births — Deaths

Source: Istat

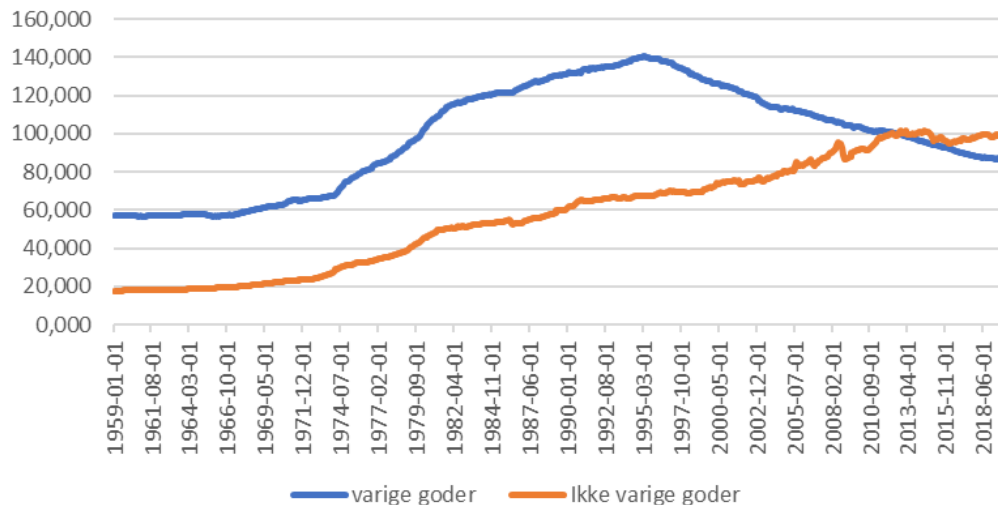
© FT

Og innvandring?

- Last year 157,000 people left Italy, the largest number since the 1990s and an increase of nearly 2,000 people from the previous year.

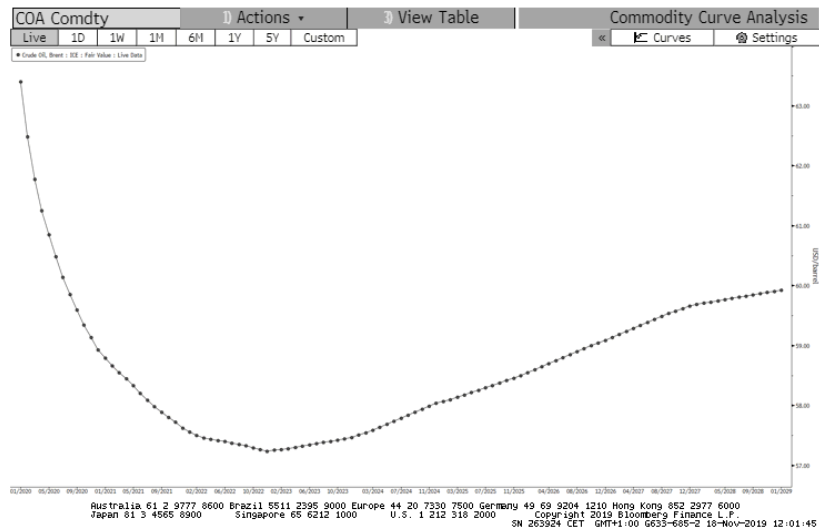
Eldrebolgen kommer i en æra med fallende priser på ferdigvarer

Tabell 1: Prisenivå på konsumvarer i USA

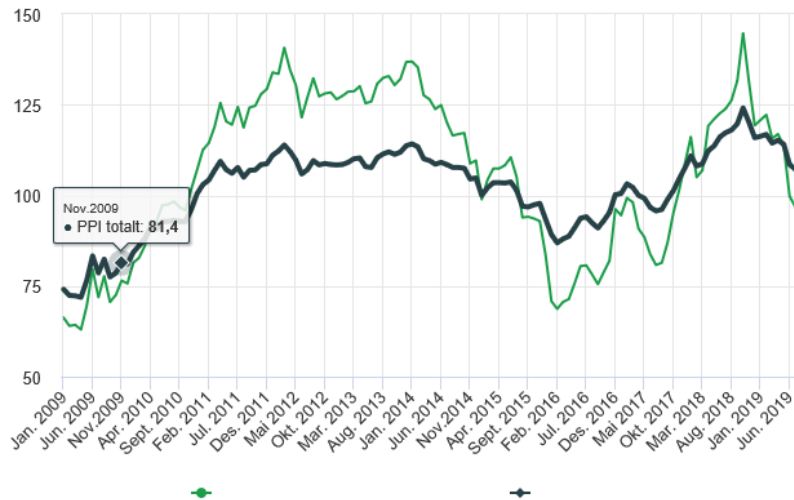

Oljemarkedet viser det samme

OLJEPRISEN FREMVER I TID

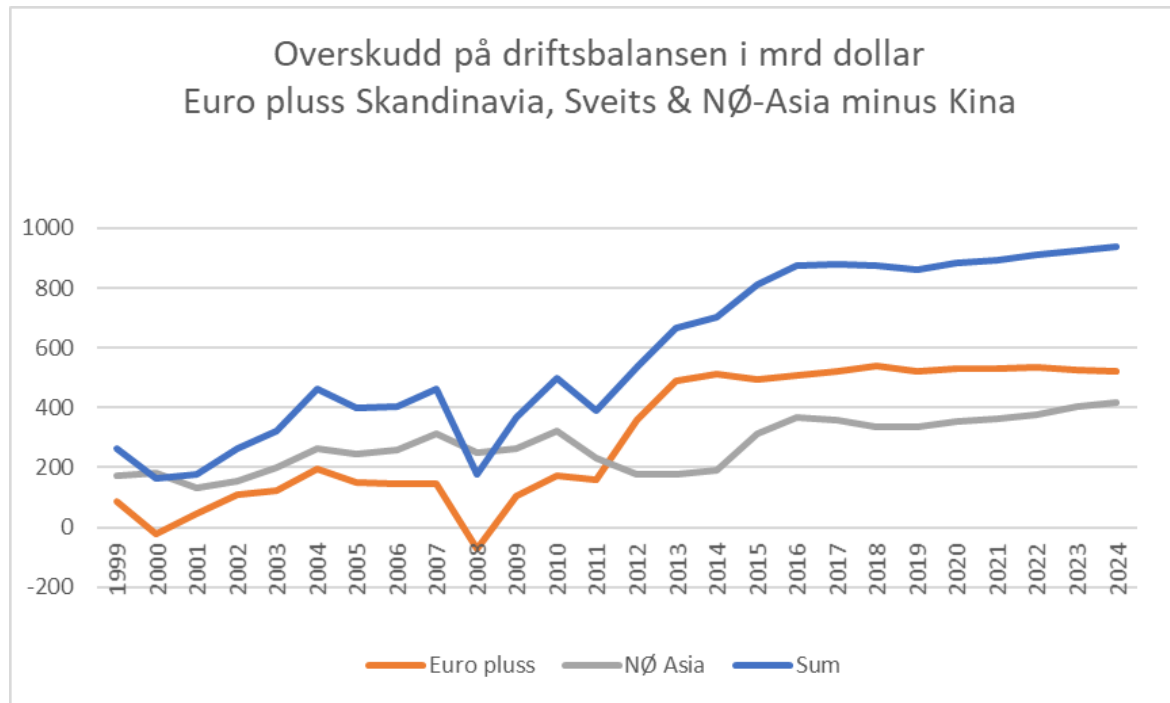

Figur 1. Prisindekser. 2015=100

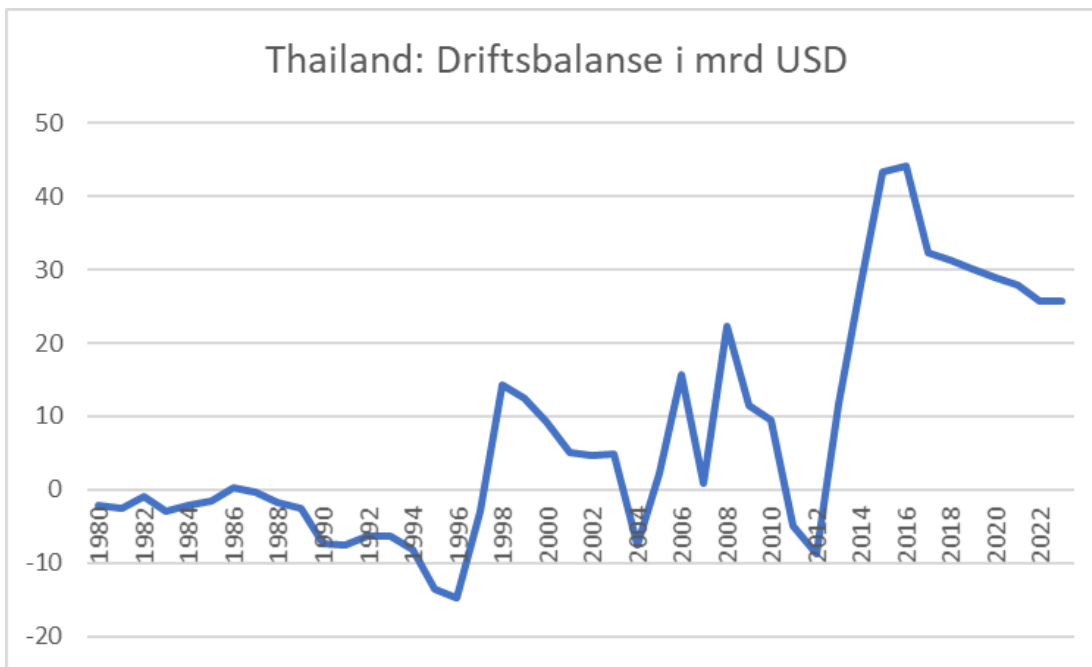

Kilde: Producentprisindeksen, Statistisk sentralbyrå.

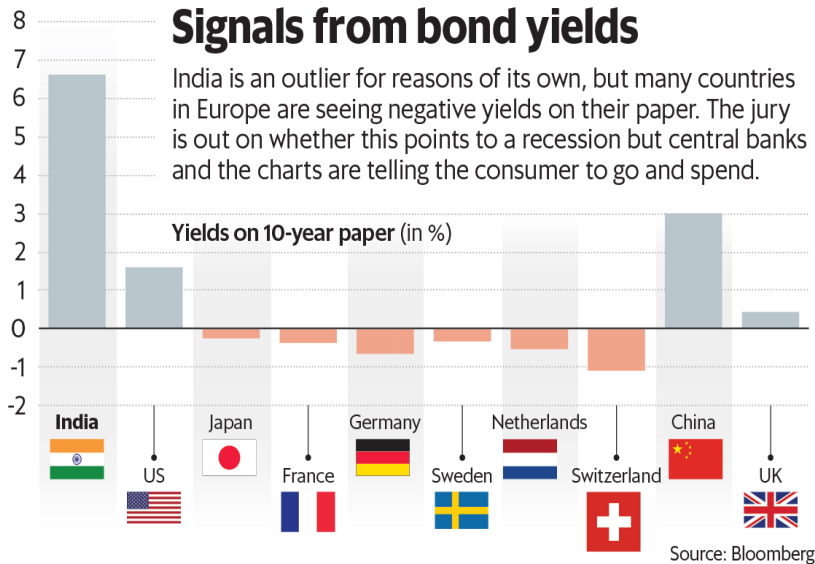
De internasjonale ubalanser

Eksempel: Overgangen fra u-land, til i land, til rentenist

NIRP (negative interest rate policies) - æraen

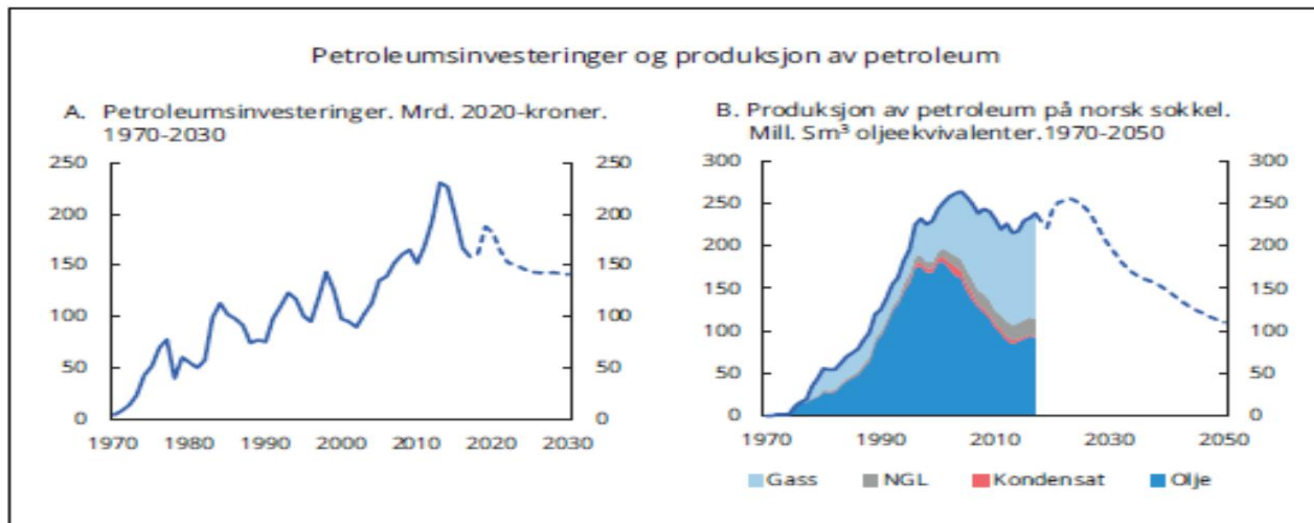
Country	10 Year Government Bond Yield	Dividend Yield
Germany	-0.59%	2.29%
United Kingdom	0.48%	3.88%
Japan	-0.20%	1.80%
France	-0.32%	2.42%
Italy	1.42%	3.27%
Spain	0.16%	2.76%
Netherlands	-0.48%	2.01%
Switzerland	-0.99%	1.76%
Australia	0.95%	3.84%
United States	1.71%	1.88%

Sources: Bloomberg, iShares

Data as of Aug. 7, 2019

Norges 3 farer 'Peak –oil'

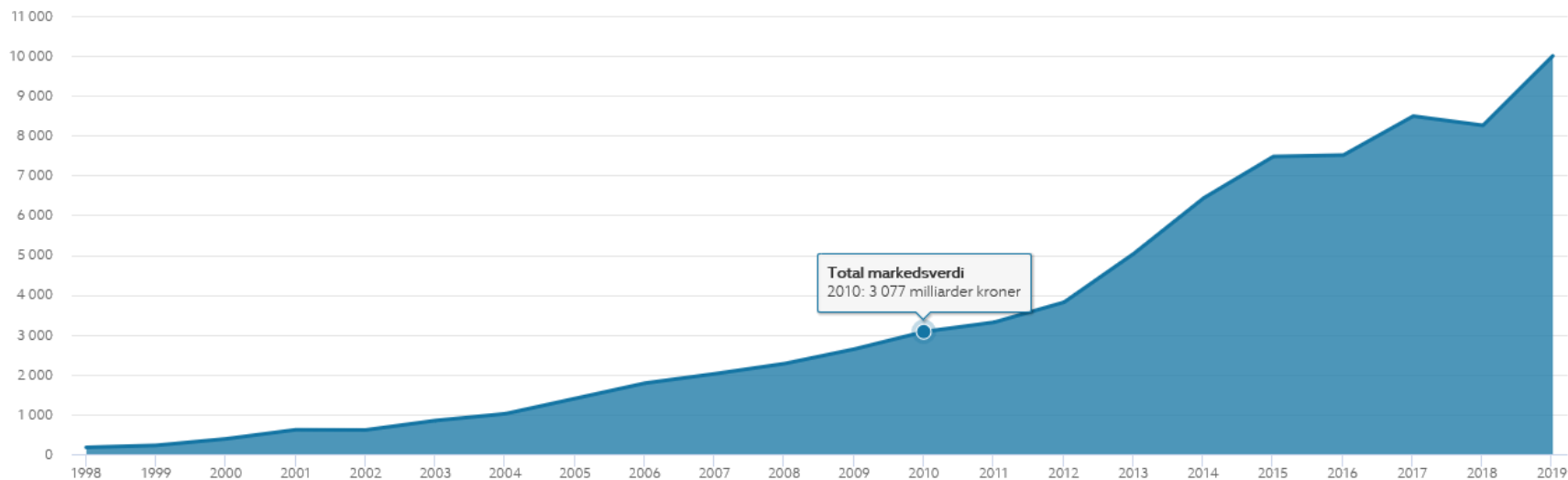
- Aldri før har nordmenn villet spare mer
- Andelen nordmenn som sier de vil øke sparingen eller nedbetale mer lån hvis de får mer penger mellom hendene har aldri tidligere vært så høy, ifølge Finans Norge.

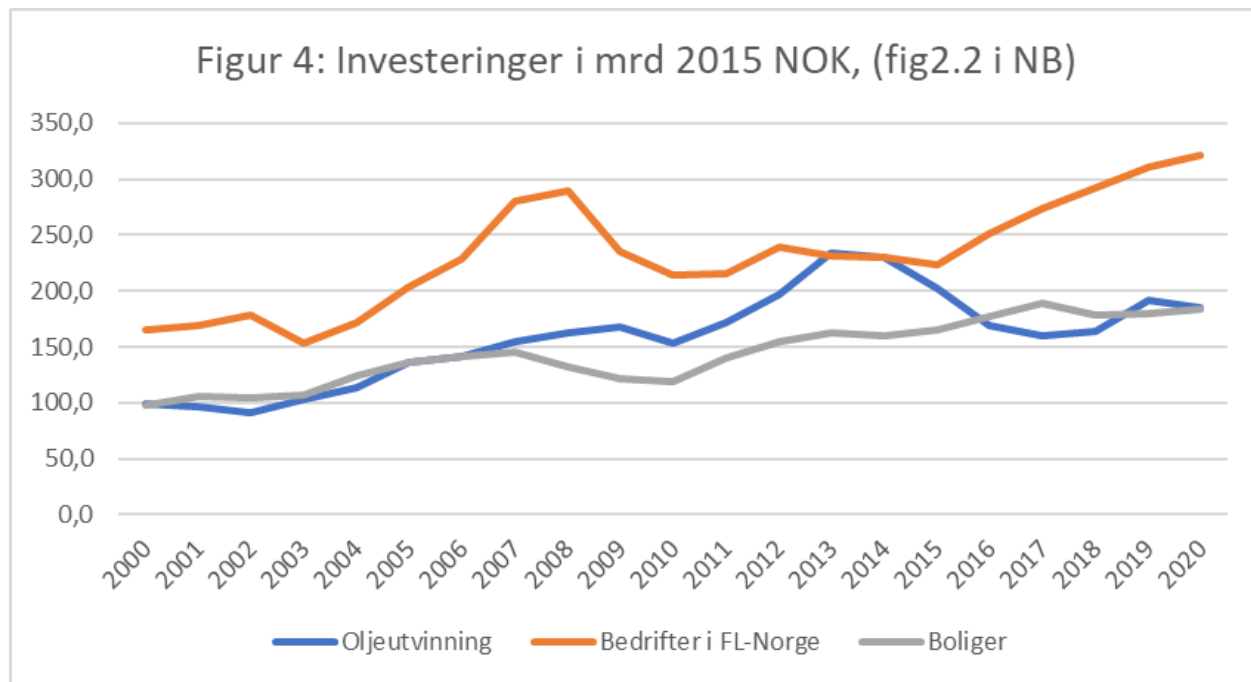
Figur 2.9 Petroleumsinvesteringer og produksjon av petroleum

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Olje- og energidepartementet, Oljedirektoratet og Finansdepartementet.

NIRP skaper utfordringer for oss

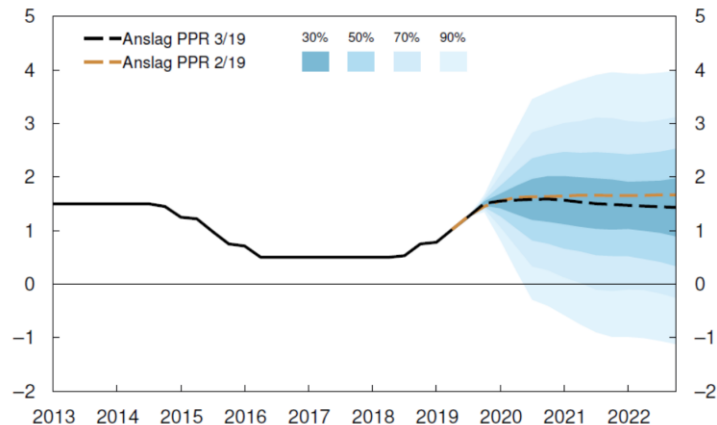
Norske utfordringer

Norges Bank – rentehevingene er over for denne gang

Den nye rentebane:

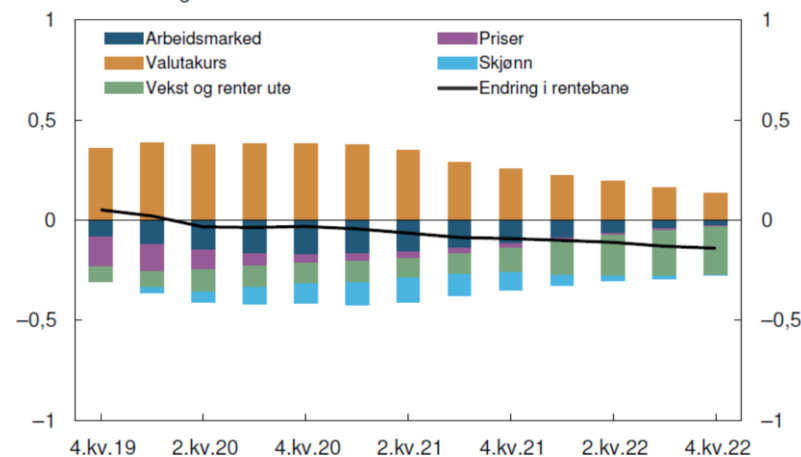
Figur 1.1a Styringsrenten med usikkerhetsvifte¹⁾.
Prosent. 1. kv. 2013 – 4. kv. 2022²⁾

1) Usikkerhetsviften er basert på historiske erfaringer og stokastiske simuleringer fra vår makroøkonomiske hovedmodell, NEMO. Den tar ikke hensyn til at det eksisterer en nedre grense for renten.
2) Anslag for 3. kv. 2019 – 4. kv. 2022.
Kilde: Norges Bank

Renteregnskapet:

Figur 5.C Faktorer bak endringer i anslag for styringsrenten fra PPR 2/19.
Akkumulerte bidrag. Prosentenheter. 4. kv. 2019 – 4. kv. 2022

Kilde: Norges Bank

Siste nytt

Perspektiver på Norges Bank:

- Her hjemme har vi mer å gå på, siden styringsrenten er kommet litt opp. Skulle vi utsettes for et alvorlig tilbakeslag, vil vi sette renten ned. I prinsippet viser erfaringer fra andre land at virkningen fra lavere styringsrente ikke stopper ved nullstreken, selv om rommet under null er begrenset. Men hos oss er det vanskelig å se for seg negativ rente i lang tid, eller at pengepolitikken skal strekkes enda lenger gjennom ukonvensjonelle tiltak. Selv om slike tiltak trolig vil ha en viss virkning her hjemme, må de potensielle gevinstene veies opp mot kostnadene. I tillegg har Norge handlingsrom i finanspolitikken.

Perspektiver på finanspolitikken

Vi må ta høyde for usikkerhet i fondsverdien når vi vurderer handlingsrommet i finanspolitikken, både på kort og lang sikt. Markedsverdien av fondet og den beregnede 3-prosentbanen kan bevege seg mye på kort tid. Fremover vil det bli mer krevende å håndtere en situasjon der uttaket kommer over 3 pst. av fondet, fordi veksten i fondet ikke lenger vil være stor nok til å bringe uttaksandelen særlig raskt ned igjen.

Krona blir bare svakere og svakere, mens frykten for et norsk konjunkturelt tilbakeslag øker

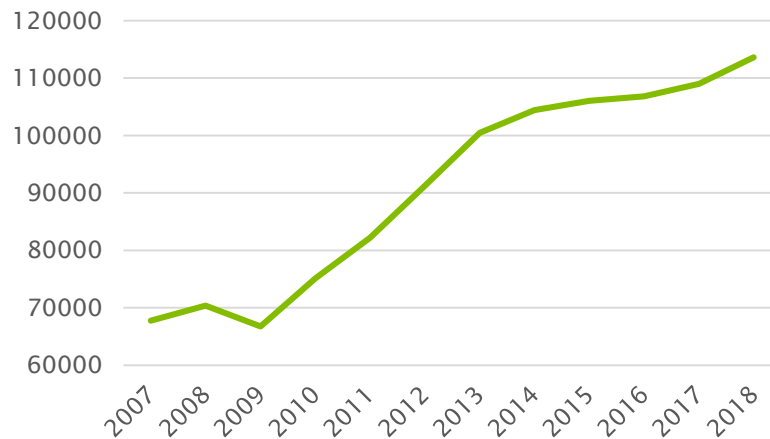
Mot alle

KRONEKURSEN MOT ET SNITT AV 44 HANDELSPARTNERE

For svak NOK?

Nordmenns konsum i utlandet
Faste 2015-priser (mill. kr)

Ikke godt å si hva det blir for mye av

Carlson hyller barneskole i Bærum **SPORT** SIDE 14

Budstikka

MANDAG
LUNE 44 B
122. ARG
LØSSALG

www.bu

Barn venter månedvis på skolehjelp
NYHET SIDE 4-5

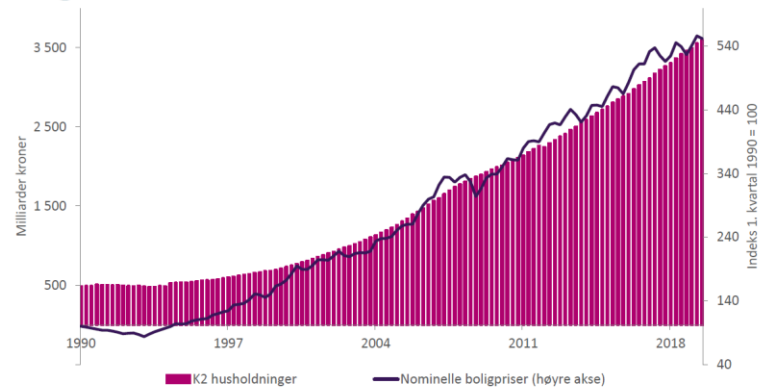
Frykter omkamp for kulturlåven
KULTUR SIDE 17

Unormalt mange anneholigør til salgs

Kresne k
og nybyg
skylden f
tregere n

Husholdningenes gjeld og boligpriser

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finanstilsynet

Befolkningsvekst – eller mangel på sådan

Befolkningsendringar hittil i år i kommunane					
	Fødselsoverskot	Nettoinnflytting	Folkevekst	Befolkning utg. av kvartal	% vekst
0 Hele landet	12033	16544	28577	5356789	0,5
Viken m Oslo			19895	1905689	1,0
04 Hedmark	-286	711	425	197831	0,2
0402 Kongsvinger	-41	57	16	17839	0,1
0403 Hamar	-6	160	154	31298	0,5
0412 Ringsaker	1	247	248	34736	0,7
05 Oppland	-236	128	-108	189437	-0,1
0501 Lillehammer	24	257	281	28304	1,0
06 Buskerud	347	1460	1807	284955	0,6
0602 Drammen	148	349	497	69430	0,7
0604 Kongsberg	7	175	182	27663	0,7
0605 Ringerike	-14	195	181	30623	0,6
0624 Øvre Eiker	45	221	266	19383	1,4
0625 Nedre Eiker	88	221	309	25272	1,2
0626 Lier	47	267	314	26687	1,2
07 Vestfold	208	748	956	252034	0,4
0701 Horten	-30	29	-1	27333	0,0
0704 Tønsberg	36	452	488	46464	1,1
0710 Sandefjord	72	270	342	63613	0,5
0712 Larvik	86	-27	59	47166	0,1
0729 Færder	-18	17	-1	26699	0,0
08 Telemark	-116	47	-69	173249	0,0
0805 Porsgrunn	-26	62	36	36260	0,1
0806 Skien	60	182	242	54887	0,4
09 Aust-Agder	105	367	472	118127	0,4
0904 Grimstad	72	167	239	23485	1,0
0906 Arendal	21	98	119	44904	0,3

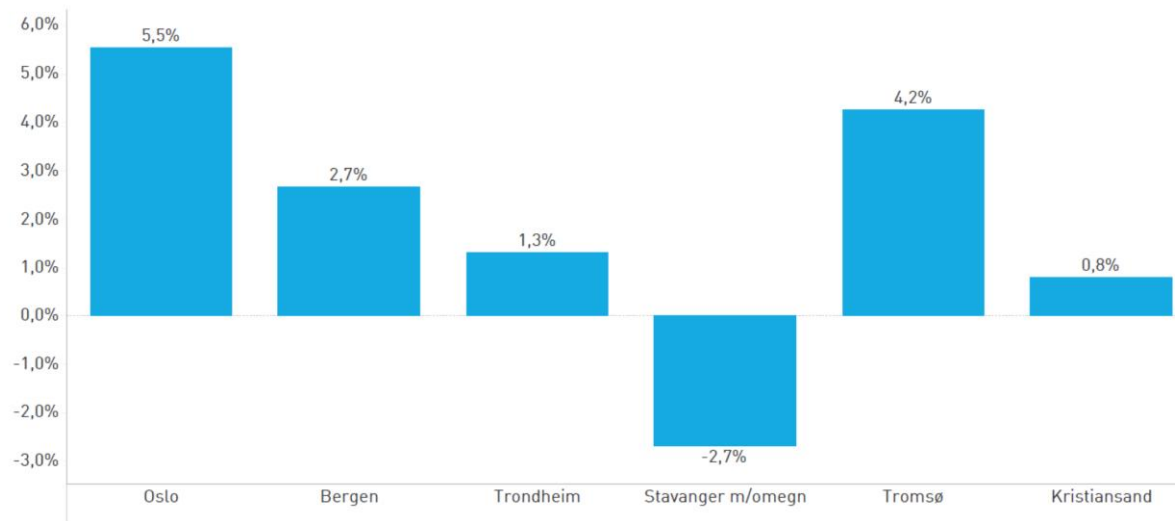
Del2:

Befolkningsendringer hittil i år i kommunane						
	Fødselsoverskot	Nettoinnflytting	Folkevekst	Befolkning utg. av kvartal	% vekst	
0 Hele landet	12033	16544	28577	5356789	0,5	
10 Vest-Agder	495	638	1133	188722	0,6	
1001 Kristiansand	268	655	923	93205	1,0	
1018 Søgne	51	109	160	11563	1,4	
11 Rogaland	2001	1255	3256	478910	0,7	
1102 Sandnes	489	521	1010	78256	1,3	
1103 Stavanger	514	567	1081	135118	0,8	
1119 Hå	111	31	142	18956	0,7	
1120 Klepp	116	23	139	19493	0,7	
1121 Time	94	24	118	18913	0,6	
1124 Sola	160	284	444	27026	1,6	
1127 Randaberg	34	99	133	11186	1,2	
12 Hordaland	1647	1086	2733	527228	0,5	
1201 Bergen	1004	1052	2056	283246	0,7	
1243 Os (Hordaland)	90	89	179	20983	0,9	
1247 Askøy	183	60	243	29518	0,8	
14 Sogn og Fjordane	113	-356	-243	109531	-0,2	
1419 Leikanger	7	16	23	2354	1,0	
1420 Sogndal	35	53	88	8279	1,1	
1421 Aurland	-4	17	13	1777	0,7	
15 Møre og Romsdal	221	-73	148	265540	0,1	
1504 Ålesund	79	491	570	48568	1,2	
50 Trøndelag	966	1102	2068	466128	0,4	
5001 Trondheim	819	1241	2060	198219	1,0	
18 Nordland	-49	-888	-937	242448	-0,4	
1804 Bodø	130	87	217	52241	0,4	
19 Troms - Romsa	133	-960	-827	166375	-0,5	
1902 Tromsø	273	-188	85	76734	0,1	
20 Finnmark - Finnmark	41	-366	-325	75540	-0,4	
2012 Alta	77	41	118	20783	0,6	
Kilde:SSB						

Oslo skiller seg ut – desember 2019

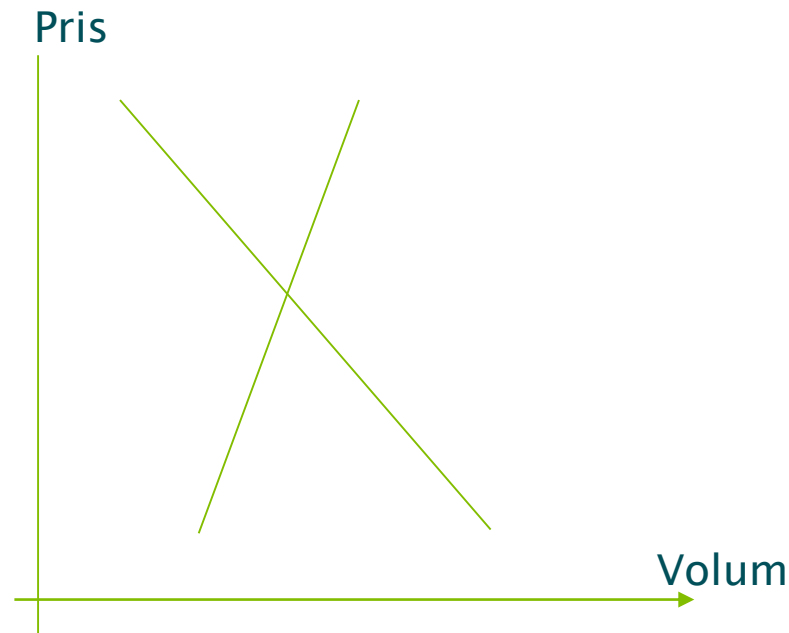
FIGUR 7

12 måneders nominell prisendring. Utvalgte byer.

Økonomisk teori og landbruket

- Landbruket preges av markeder, og av dets reguleringer
- Hva skjer når nye investeringer tilkommer?
- Hva skjer når inntektene øker?
- Idealisme bør bestå i å ta vare på gårdens bomiljø, kulturelle muligheter – **ikke overinvestere.**

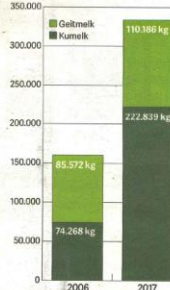
Utlendinger kan ha mye å bidra med

• Norsk osteproduksjon

Fakta

Melk som går til lokal osteproduksjon

Integritet

Budeier har fått sin integritet tråkket på.

Pascale Baudonnel

Ysteri: Undredal stolsysteri besto av (fra venstre) Anna Karine Marstein, Pascale Baudonnel (bak), Huib van der Horst, Gunhild Strand Borlaug, Magne Underdal, og Stig Arne Strand Borlaug. Foto: Skjalg Bøhmer Vold

KILDE: LÅNDRUKSDIREKTORATET/
LÅNDRUKSDEPARTEMENTET

• avgift for å ha produsert for mye, slik de ellers måtte ved overproduksjon.

Bøndens leveringsplikt ble snudd på hodet, så fikk Tine henteplikt. Den melken bønderne ville foredle selv, pliktet Tine å hente.

Resultatet satte fart i norsk osteproduksjon. Landbruksdirektoratets tall, som strekker seg olv år bak i tid, viser en økning i volumet av melk som foredles lokalt på 200 prosent.

Det aller meste av denne melken, blir til ost. Når det trengs om lag ti liter melk for å lage én kilo ost, ble det i fjor produsert over 222.000 kilo ost på kumelk og over 110.000 kilo ost på geitemelk lokalt over det ganske land.

Millionnæring

Det er en velstødd dagens landbruksminister, Bård Hoksrud (FrP), mener er atorartet.

– Det er helt fantastisk, og det viser at vi er i

– Uten seieren til Kraftkar i 2016, ville det ikke vært noe Oste-VM i Norge, sier Bernt Bucher-Johannessen, daglig leder i Hanen.

Også her er tallenes tale klare. I 2011 deltar Norge for første gang i VM med én ost; Kraftkar fra Tingvollst. De får gull i sin kategori. Fem år etter er 10 norske oster påmeldt VM i San Sebastian. Seks av dem får medalje, og Kraftkar kåres til verdens beste ost – gjennom tidene.

I 2018 deltar 58 norske ysterier med 175 oster i VM i Bergen. De belønnes med 74 medaljer, inkludert åtte «supergulls», som betyr at dommerne mener de fortjener å bli vurdert for tittelen Verdens beste ost.

To av dem, Fanaosten fra Ostegården og Helfeit, brun geitost fra Stordalen gårdsbruk, stikker av med første- og andreplassen.

En lagseier

Landbruksindustrien er fortsatt et volumspill

- **Luksusmat og gårdsturisme bør stimuleres**
- kvalitet ikke kvantitet-opplevelse ikke kalorier -
- **Varmmat på skoler**
- **Bedre mat på aldershjem og institusjoner**
- **Kvalitetskrav til ferdigmatindustrien**

▪ Importkvoter for husdyrprodukter (2020)

- Storfe: 4094 tonn
- Svin: 2422 tonn
- Sau/lam: 206 tonn
- Andre kjøttprodukter: 1360 tonn
- Egg: 1585 tonn
- Ost: 3600 tonn
- Smør: 575 tonn

Med nye utfordringer

Daglig leder i kjeden Munchies, Dennis Ejnebrand (t.h.), og serverer Daniel Uddegård har sett et ekende antall kunder velge kjøttfritt. Foto: Dan P. Neegaard

Når smaken er like god som vanlig kjøtt, da tror jeg veldig mange vil velge noe som ikke har vært levende

Hanne-Lene Dahlgren, vegetargründer

amerikanske kjeder, som Dunkin Donuts og Carl Jr., har allerede Beyond-burgen på menyen. Burger King lanserte en «Impossible Whopper» i restaurantene sine i byen St. Louis i april. Det var en stor suksess, og kjeden har nå lansert den over hele landet. I Norge lar den foreløpig vente på seg.

Impossible bruker nemlig genmanipulerte soyabønner for å lage sitt «kjøtt». Det har vært kontroversielt i USA og gjør det vanskelig å få innpass i EU. Selskapet har søkt om å få selge sine burgere på det europeiske markedet og bedyrer at produktene er trygge, ifølge Bloomberg.

Norske utfordrere

De to amerikanske selskapene Beyond og Impossible har fått et forsprang i markedet, men er i ferd med å få mange utfordrere - både globalt og i Norge.

- Vi er i ferd med å teste flere norske varianter. Det er mye bra under utvikling, og det kan godt hende vi har et norsk alternativ på menyen snart, sier Munchies-sjef Ejnebrand.

Matgiganten Nestlé har lansert sitt eget plantebaserte kjøtt, og Kjøttfritt har lansert

Vi gjør ikke noe nummer av det, men serverer den fordi vi mener den er god

Dennis Ejnebrand, daglig leder i Munchies

sen med de amerikanske kjedene er stort sett av kjøtt er de neste årene.

Det er også et annet typen kjøtt og svinekjøtt. Sa ringsekspertene sluttene er svært mange

Motstand

Produktene møter kjøttprodusentene stige kjøttet er et sesser og trekker det er mer klimavennlig kjøtt.

Samtidig har flere i USA kastet sine egne kjøttalternativer også å la duk, der de miks kjøttgiganten egen avdeling for visepresidenter smes at de nå kastet

- Vi beveger oss

Teater: Dette kostymedramaet er noe av det morsomste som har vært vist på lenge

Kultur side 32-33

400 ungdommer gir råd til tenåringsforeldre

Da Si :D inviterte ungdom til skrivekonkurranse, fikk vi inn over 400 bidrag.

Nå er det knallfine skiforhold i Oslomarka

Ja, du leste riktig. Det er bare å smøre skiene og komme seg ut i Marka. Og forøvrig vil være, sier meteorologene.

Nyheter • side 6

Hver tredje burger de selger, er kjøttfri

Plantekjøtt. Nordmenn har kastet seg over kjøttfrie burgere med stor appetitt, og leverandører må kjempe for å dekke etterspørselen. Plantebasert kjøtt koker nå på verdens børser.

Nyheter • side 4-5

Utvidelse av nasjonalpark på Dovre lager trøbbel

Lokalbefolkningen føler seg overkjørt i det som omtales som norgeshistoriens største naturreservat.

Nyheter • side 16-17

Masse-skyttingene i USA stresser befolkningen

I USA er risikoen for å bli drept av at noen skyter deg 25 ganger større enn i Europa.

Nyheter • side 18-19

Mye for bøndene å hente på bedre distribusjon

Reko-ring

Godt levert

- Sesong mat
 - Juleboks
 - Fruktkurver
 - Jaktlag varer
 - Laksefangst fra elv

Jans forslag for en bedre distriktspolitikk

Bakgrunn:

- *I senere år har det vært en bredt basert konjunkturoppgang i norsk økonomi. En oppgang som har bidratt til økt sysselsetting og stigende boligverdier i det meste av kongeriket.*
- *Likevel har det vært noen underliggende trender som kan uroe distriktsvenner over hele landet:*
- Oljebransjen er i vekst igjen, men med mindre generøse lønninger enn før. **Et oppsving som dessuten later til å bli kortvarig.** Allerede fra 2021 av skal investeringene på sokkelen, og dermed antall arbeidsplasser, falle.
- **Offentlig sektor rasjonaliseres**, i hovedsak ved økt sentralisering av statlige arbeidsplasser, kommunesammenslåinger mm
- **Befolkningen sentraliseres** også internt i distriktene

1) Vi trenger nye virkemidler - BORGERLØNN

- Bakgrunn:
- Folk i distriktene tjener mindre og har hatt mindre glede av eiendomsprisvekst enn de som bor i byene (urettferdig). Det blir ingen inflasjon av betydning av å dele ut kontanter på bygda. I hvert fall ikke hvis du låser midlene opp som pensjonssparing.
- 250 000 per barn? = 13 mrd kroner
- 100 000 per Finnmarking som jobber i privat sektor = 3 mrd kroner
- 500 000 per bonde = 20 mrd kroner
- Sidebetalinger etter behov
- Betaling for hjemsending av flyktninger som ikke trives 100 000 per hode

2) Kombiner idealismen

Oljeboring der oljen er

- Målet er å redusere klimautslipp på en billigst mulig måte.
- Ved å bore etter olje der olje er, men helelr gi opp Barentshavet hvor rigger bruker enorme mengder energi på å lete etter oljefunn, spares penger, energi og CO2 utslipp.

Flyskam som distriktspolitikk

- Målet er både å redusere flytraffikk og ta Norge i bruk.
- Fjern tax free, innfør seteavgift på utenlandsflyvninger og innfør solide bompenger ved grenseovergangene.
- Midlene kan brukes på å redusere skatter og avgifter på norsk mat, drikke og kulturopplevelser.

3 US and Them

Flere folk til distriktene

- La hvem som helst i verden få komme til et velvalgt sted i Norge, med etableringsstøtte.
- Går det ikke bra kan vedkommende få betalt for å forlate Norge.
- Åpne for at utlendinger kan komme hit på åremål

Reduser kostandene ved misstilpass og kriminalitet

- Betal uønskede elementer for å forlate Norge.
- Med seg på veien får de apanasje, men denne utbetales kun hvis de oppfører seg skikkelig i sitt hjemland.

4) Innfør sentraliseringsskatter

Fjern bompenger i distriktene

- Bompenger bør erstattes av veipricing, hvor man betaler for å kjøre der hvor køer oppstår.
- Bompenger bør ikke brukes til å nedbetale gjeld.

Innfør nasjonal eiendomsskatt

- Innføres en nasjonaleiendomsskatt på 5 promille for en bolig- og fritidsmasse på 5000 mrd kroner kan en inndrive 25 mrd kroner.
- Dette til erstatning for alle lokale eiendomsskatter

5) Flytt det ut

- Storting
- Regjeringskvartal
- NRK
- Norges Bank
- Finanstilsyn
- Departementer

Ansvarsforhold

- *Denne rapporten kan ikke benyttes av andre enn de personer som har mottatt denne direkte fra forfatter av rapporten. Forfatteren fraskriver seg ethvert ansvar for mottakerens benyttelse av rapporten. Rapporten bygger på opplysninger fra offentlig tilgjengelige kilder, uten at forfatteren påtar seg ansvar for å redegjøre for opprinnelsen av opplysningene. Forfatter av rapporten innestår ikke for opprinnelsen eller korrektheten av opplysningene som rapporten bygger på. Rapporten skal kun oppfattes som oppsummering og uforpliktende sammenstillinger og betraktninger rundt den informasjon som fremkommer av rapporten. Rapporten kan ikke benyttes som grunnlag for beslutninger, analyser eller planer hos mottaker, heller ikke som grunnlag for investeringsbeslutninger.*

Ved din side

eika.